

Piotr Sarzyński
2011. szeptember 20.

POLITYKA hetilap

Beszélgetés Tomasz Gudzowatyval

Jobban szeretem a fegyelmet, mint a szabadságot

Piotr Sarzyński: – 8díj a World Press Photo versenyén, a világ legrangosabb fotópályázatán. Értem én a pályakezdését – fiatal volt és ismeretlen, ki kellett törnie. De most már mire jó Önnek, az elismert fotóművésznek ez a versengés?

Tomasz Gudzowaty: – Valamikor a díjak igazolták számomra annak az értékét, amit csinálok. Ma már olyanok, mint bármely utazó útlevelében a pecsétek: a megtett út nyomai. Nincs szükségem arra, hogy csatákat vívjak a fényképezés harcterén, e nélkül jól meglennék. Az a benyomásom azonban, hogy a díjak néhány év óta egészen más szerepet töltenek be. A szűkülő sajtópiac világában hovatovább – akárhogy is nézzük – a sajtófotók publikálásának feltételeivé válnak.

A sikerei talán annál értékesebbek, mivel látszólag kevésbé hatásos, néha egyenesen kontemplatív, az aktuális ügyektől messze eső fotózással éri el azokat. Mindenekelőtt pedig fekete-fehér, hagyományos filmre készült fotókkal. Hogyan maradt Ön fenn?
A 90-es évek második felében a digitális fényképezés még csupán technikai újdonságnak számított, s a digitális felvételek minősége hosszú ideig még az amatőrök többségét sem elégtette ki. Mindez csak az utóbbi években változott meg, azóta viszont az analóg fotózás egyre költségesebbé, s így nehezen eladhatóvá válik. Ám én folyton kutatom még a benne rejlő lehetőségeket. Három év óta főleg nagy formátumú Linhoffal fényképezek. Ez a gép egészen másfajta munkastílust követel; nem lehet vele csak úgy vaktában lövöldözni, minden felvétel külön ceremóniát igényel. A digitális technika a szabadság, a következmény nélküliség érzésével csábítja az embert, csakhogy a művészetnek éppen a korlátok megléte és a fegyelem a lényege. És hogy mi a helyzet a színes fotóval? Én magam is ezzel kezdtem, és egy ideig egyenrangú technikaként kezeltem. Ma már semmi olyasmit nem fényképezek, ami indokolná, hogy visszatérjek a színes fotóhoz.

Hát, akkor meséljen valamit azokról a kezdetekről!

Gyerekkorom óta fotóztam, ami az én nemzedékem számára talán szokványos dolog volt, de az már kevésbé volt szokványos, hogy korán találkoztam a sötétkamrával, a fényképezés kémiájával, azzal az egész rituáléval, amely akkoriban megkülönböztette a hivatásosokat és a fotózásban jártas amatőröket a vasárnapi fényképészeketől. Első tanítóm a nagybátyám volt, aki édesanyám szülőfalujában tanított, s afféle krónikása és történésze volt szűkebb pátriájának. A fényképezéssel kapcsolatos első reflexió, az első kísérletek, hogy valamit profi módon csináljak meg, nem a játékhoz, a vakációhoz, a családi összejövetelekhez fűződtek, hanem a dokumentumfotózáshoz. Engem soha nem csábított a kreatív fotózás. Számomra a

téma nem csupán ürügy, hanem a felvétel létrejöttének legfontosabb indítéka. Lehet, hogy később, amikor tudatosan kerestem mintákat és inspirációkat, ezért vonzódtam a fotóriporthoz, a dokumentumfotóhoz.

Ez érdeklődési kör, de még nem esztétika.

Azt mondják, hogy a fényképet az ember készíti, nem pedig a gép; hogy a fotó a fejben, az ötletből születik. Márpedig a fotó valójában a nézésből születik, a fényképezőgép pedig valamivel több, mint eszköz: szemmel és emlékezettel megáldott autonóm rendszer. Igazából a fotós másik énje. Mindenekelőtt pedig szögezzük le, hogy a képeket nem fejből, hanem a valóságból fotózzuk. Ez adja ennek a művészetnek a mágiáját. A nézésből pedig csak akkor következik valami, ha tudatosan néz az ember. Ez a tudatosság jut kifejezésre a felvétel komponálásában, abban, ahogyan a fénnel operálunk, abban, hogy meg tudjuk-e ragadni azt a pillanatot, amikor a jelenet szereplői között fennálló viszonyok hirtelen jelentőséget nyernek. Meg kell tanulni a nyelvet sőt, saját nyelvet kell teremteni, amelynek segítségével ellenőrizni tudjuk a külső világ által felkínált képeket, és saját elbeszéléseket hozhatunk belőlük létre. Ezt a nyelvet nevezhetjük stílusnak vagy esztétikának, de olyan programként értelmezve, amely új tájak felé irányít bennünket.

Azon gondolkodom, mennyi ezekben a munkákban az objektív világ, és mennyi az ön szubjektív látásmódja?

Az én felvételeim különféle világokat és különféle témákat mutatnak be, hosszú évek alatt jöttek létre. Ha van bennük valamilyen közös nevező, olyan tulajdonság, amely összeköti őket, mi más is lehetne az, mint én magam? Annál is inkább, mivel egyéni módon közelítek a felvételekhez, beleadom egész személyiségeimet a munka minden fázisában: a téma kiválasztásától és előkészítésétől egészen a képszerkesztésig.

Léteznek olyan felvételek, amelyeket soha nem készítené el, vagy soha nem közölné? Korlátozzák ebben valamiféle erkölcsi normák?

A fényképezés a művészet különleges válfaja, mivel a nézőt nem a művész szellemével, hanem a közvetlen valósággal kapcsolja össze. Egy felvételen nem lehet bemutatni a halál, az öregség, a nyomor allegóriáját. Mindig az embert mutatjuk – a haldokló, a fogyatékos, a szenvedő embert – lemeztelenítve testi valóját, közszemlére állítva őt. Óhatatlanul felmerül itt a kérdés: érdemes-e? Ez a kérdés vezetett annak a Kevin Carternek a depressziójához és öngyilkosságához, aki azt a híres felvételt készítette az éhhalál szélén vergődő gyermekre leselkedő keselyűről. Egy interjújában bevallotta, hogy 20 percig várt arra, hogy a madár kiterjessze a szárnyát. Nem sikerült kivárnia, viszont átélt 20 percnyi borzalmas szenvedést – a másét, nem a magáét.

Ez szélsőséges példa, valójában azonban minden ütős felvételnél elgondolkodik az ember azon, hogy esztétikai és etikai kritériumok hogyan zárják ki kölcsönösen egymást. Én nem készítek háborús témájú fotókat, de találkoztam borzalmas nyomorral Bangladesben vagy Indiában. Igen, előfordult, hogy lemondtam egy felvételtől, mert éreztem, hogy plusz fájdalmat okoznék vele. Van egy teszt: mindig felteszem magamnak a kérdést, hogy ha a lefotózott személy másolatot kérne, teljesíteném-e a kérését. Ha nem tehetném, akkor a legjobb felvétel sem éri meg az érte fizetendő erkölcsi árat.

Beszélgessünk arról, hogyan lesz ebből az elméletből gyakorlat! Először is meg kell találni a témát?

Néhány esztendeje már főleg sportot fényképezek sok éves projektem, a Sports Features keretében. Nem volt azonnal egyértelmű számomra, hogy milyen irányba fog ez menni, ma

már azonban eléggé világosan látom, mit kell még tennem. Jelenleg mintegy 20 témáról van előzetes tervem. Némelyek csak vezérszavak, másokat már elég alaposan kidolgoztam. Remélem, a sport projektet néhány éven belül befejezem. A témakeresés tehát eléggé szisztematikus munka, bár nyitott vagyok a meglepetésekre.

Megvan tehát a listán következő téma, hogyan tovább?

A témától függ. Hosszú hónapokig tart az információk beszerzése és különféle fotók nézegetése, hiszen szoros értelemben véve már mindent, – mondjuk, majdnem mindent – lefotóztak. Ezután következik a helyi idegenvezető keresése. Nem ragaszkodom az olyan profi idegenvezetőkhöz, akik tetszés szerinti fotós utakat szerveznek a témától függetlenül, lényeg, hogy a kliens hajlandó legyen fizetni. Olyasvalakire van szükségem, aki igazán ismeri a helyi valóságot, de mindenekelőtt a fotós munkájának eredményessége fontos neki. Tokiói idegenvezetőnőnk, már az után, hogy hazatértünk Japánból, a neki elküldött, szumó birkózókról készült felvételeket saját pénzén lemásoltatta, és a birkózóknak ajándékozta. Ez nem a szerződésből, hanem belső szükségletből eredő gesztus volt részéről.

Megvan az idegenvezető. Ideje pakolni. Mennyi időre?

Három, néha akár hat hétre is. És akkor nem számoltam a felkészülésre szánt hónapokat. Néha látszólag már lezárt témához térek vissza. Ez történt a mongol lóversennyel is. Legalább háromszor fotóztam a témát öt különböző utazás alkalmával.

A helyszínen azonnal hozzálát a fotózáshoz?

Épp ellenkezőleg. Lassan látok munkához, igyekszem visszafogottan tevékenykedni. A fotós persze sosem marad észrevétlen, s a fényképezőgép jelenléte már maga is megváltoztatja a különféle események menetét, néha pedig értelmét is. Nem fényképezek titokban, lesből – ez egyébként lehetetlen is volna technikailag. Szeretem kivárni, míg jelenlétem természetessé, s ezáltal komfortossá válik a szereplők számára. Néha egy vagy akár két hétig sem veszek a kezembe gépet. Járkálok, beszélgetek, ismerkedem. Mielőtt lefotóztam volna Bangladesben a hajók szétszedését, magam is kipróbáltam azt a munkát.

Legendák keringenek arról, hogy milyen óriási mennyiségű filmet használ fel egy-egy ilyen út alkalmával.

Valóban sokat, még a Linhoffal is. Napi tízegynehány órán át dolgozom. Minden úton összegyűlik több száz felvétel, miközben örülök, ha napi egy olyan fotó akad, amelyet beválogathatnék a végleges változatba.

Miért a sportot választotta évekre elhúzódó témául?

Mert napi 50 kilométert kerékpározom. És hogy komolyan miért? Úgy vélem, hogy a Sports Features számomra inkább lelki szempontból, tisztán emberségből fontos. A ciklus létrehozásának legfontosabb külső inspirációja Sebastião Salgado sporthoz egyáltalán nem kötődő „Workers” c. albuma volt. Helyszínek tucatjai szétszórva az egész bolygón, évek munkája, mind alárendelve egyetlen történetnek. Az én célom az, hogy megteremtsem a sport antropológiájának személyes változatát, nem pedig az, hogy egy közös témára felfűzött fotógyűjteményt hozzak létre.

Mi a legérdekesebb ezekben a tradicionális és igencsak különböző sportágakban? A rivalizálás, a harc, az erőfeszítés?

A rivalizálás a legkevésbé. Az én fényképeim nem igazán epikus alkotások a sportfotókon gyakran megfigyelhető dráma vagy konfliktus értelmében. Inkább az erőfeszítés, a munka dominál bennük, s ha van küzdelem, azt saját tökéletlenségemmel vívom. Ez közelebb áll az

én természetemhez, mint a rivalizálás. A sportot önkéntelenül a dicsőségért folytatott harccal kapcsoljuk össze, ez azonban leszűkített perspektíva .

Én magam megszoktam, hogy saját felvételeimről tematikusan, a dokumentum szellemének megfelelően gondolkodjam, néha azonban előfordul, hogy valaki meglep egy egészen másfajta értelmezéssel, amelynek helyességét nem utasíthatom el, jöllehet korábban nem tudatosodott bennem. Ez történt akkor is, amikor a híres fotóművész, Nan Goldin meghívott Arles-ba, hogy állítsak ott ki. A fényképek összeállításánál keverte a legkülönfélébb témákat, metafizikus rendet kényszerítve rájuk – a gravitációtól, az elkerülhetetlen zuhanástól a magasba emelkedésig. Én magam sosem néztem így a munkáimat, de jól magyarázható az ilyen elrendezés.

Ki közli, és ki vásárolja a munkáit?

Leggyakrabban különféle magazinok közlik, néha életmód-, máskor sportmagazinok (legutóbb pl. a „Gazetta dello Sport” c. újság „Sportsweek” magazinja) és fotós magazinok. Esetenként még olyan újságok is, mint a „Zürcher Zeitung”, amely a „Golf” című ciklust közölte. És a gyűjtőknek szánt másolatok? Ezekből néhány tucatnyit adok el évente magángyűjtőknek, de tavaly például az egyik szállodalánctól több mint 150 másolatra kaptam megrendelést. Az árak nem titok. Egy 33 példányszámban limitált felvételtől készült 60x50 cm-es másolat ára 5,5 ezer zloty (közel 400 ezer forint). Ebből az összegből a galéria rendszerint levesz 50 % jutalékot. A Sports Features projekt részeként létrehoztam „Collector’s Edition” néven egy speciális, nagyméretű, egyedi másolatokból álló sorozatot. Az ára 150 ezer dollár. A múlt évben a lozanne-i fotómúzeumba került ennek a sorozatnak a „Chinese Gymnasts” című ciklusból származó egyik darabja.

Munkáim jelentős részét egyébként külföldön vásárolták meg. A fotógyűjtésnek igazán nagy piaca csak néhány országban van: az Egyesült Államokban, Nagy-Britanniában, Franciaországban, Németországban. Az Egyesült Államokban a fotóművészet a festéssel és grafikával azonos tekintélynek örvend. Lengyelországban évtizedek óta beszélünk és álmodozunk fotókereskedelmi piacról, de alighanem egyhelyben állunk.

Valamit minden bizonnyal változtatott a kollektív tudaton az ön – teljesen kivételes – varsói galériája, a Yours Gallery. Váratlan ajándékot adott vele a fővárosnak, és váratlanul el is vette azt tőlünk.

Valóban, a galéria szünetelteti a működését. Kimerült a program-galéria létforma. Közintézményként működünk úgy, hogy nem vettünk igénybe állami támogatást. Minden ilyen intézménynek biztosítani kell valamit, amit angolul úgy hívunk, hogy *sustainability* – olyan tevékenységi modellt, amely legalább néhány évre szóló tervezést tesz lehetővé. Nem akadályoztak minket, ez igaz, de különösebben nem is támogattak. Azt pedig, hogy a galéria fontos helyet foglalt el Varsó kulturális térképén, a bezárása után tudtuk meg. Most egy budapesti galéria megnyitásán dolgozunk, családi okokból ugyanis legtöbbször ott tartózkodom. Varsóba pedig új ötlettel fogunk visszatérni.

Csak nem a fotómúzeummal, amelyről már korábban is töprengett?

Lengyelországban elég gyakran rendeznek fotókiállítást, de hiányoznak a kizárólag a kortárs fotóművészetnek szentelt helyek. Hasonló a helyzet az egész világon.

A fotóművészet ugyan jelen van a New York-i MoMA-ban, a londoni National Portrait Gallery-ben és nálunk, Varsóban is, a CSW-ban (Kortárs Művészeti Központ), de ha e tiszteletreméltó intézmények valamely „ikon-alkotása” iránt érdeklődünk, akkor mindenki

festményre, szoborra, installációra gondol – soha nem fotóra. A múzeumról a Yours Gallery-ben kezdtünk el beszélgetni két-három évvel ezelőtt. Nem a megszokott, a fotográfia történetét dokumentáló intézményre gondoltunk, hanem élettel teli oktató és alkotó központra. Érdeemes lenne ilyen teret létrehozni a fotóművészet számára. De hogy mikor és hol, arról még nem született döntés.

Vannak még Ön előtt valamiféle titkok a fényképezéssel kapcsolatban?

Még? Egyre több van! Ha majd azt fogom érezni, hogy többé nincs mit felfedeznem, jelzés lesz arra, hogy ideje befejeznem.

Budapest, 2011. dec. 6.
Terjedelem: 13.800 karakter

Fordította: Szenyán Erzsébet